



## سمنان

استان سمنان با مساحتی برابر ۹۸ هزار و ۵۱۵ کیلومتر مربع، یعنی حدود ۵/۸ درصد از وسعت کل کشور را به خود اختصاص داده است که از این لحاظ در سطح کشور دارای رتبه ششم است. این استان از شمال با استان‌های خراسان شمالی، گلستان و مازندران، از جنوب با استان‌های یزد و اصفهان، از شرق با استان خراسان رضوی و از غرب با استان‌های تهران و قم همسایه است. مرکز استان سمنان، شهر سمنان است و از شهرهای مهم آن می‌توان به دامغان، شاهرود و گرمسار اشاره کرد.

### فهرست وب سایت ها و خدمات الکترونیکی

#### موقعیت جغرافیایی

استان سمنان در دامنه‌های جنوبی رشته کوه البرز واقع شده که ارتفاع آن از شمال به جنوب کاهش می‌یابد و به دشت کویر منتهی می‌شود. این استان به دو بخش کوهستانی و دشت‌های پائکوهی تقسیم می‌شود. از دیگر مشخصات جغرافیایی این منطقه وجود شیب با جهت شمال به جنوب است که علت آن مجاورت با سلسه کوه‌های البرز در شمال و زمین‌های هموار و کویر در جنوب است. با استناد به مطالعه‌های زمین‌شناسی، قدیمی‌ترین تشکیلات از سنگ‌های دیرین زیستی تا آبرفت‌های کوارترنری در این منطقه وجود دارد. سنگ‌های این دوران بیشتر در شمال سمنان، اطراف شهمیرزاد و جنوب ارتفاعات شمال دامغان و شاهرود وجود دارند. به جز «سنگ‌های دوران دیرین زیستی»، سنگ‌های از «دوران میان زیستی» در شمال شهمیرزاد، «رسوبات دوران ترشیاری» از سمنان تا آهوان و طبقات گچدار در شمال سمنان دیده می‌شوند. همچنین «سنگ‌های دوران کواترنری» از کوه‌های شمالی تا دشت کویر مشاهده می‌شوند.

استان سمنان به علت داشتن شرایط جغرافیایی مختلف، دارای آب و هوای متفاوت در مناطق گوناگون به شرح ذیل است: اقلیم نیمه بیابانی شدید که قسمت‌های از استان از جمله گرمسار و بنکوه را در بر گرفته است. اقلیم نیمه بیابانی ضعیف که مشتمل بر قسمت‌های از سمنان، شاهرود و دامغان است. اقلیم مدیترانه‌ای گرم و خشک که نوار شمالی استان را شامل می‌شود. به طور کلی آب و هوای این استان در نواحی کوهستانی هوا سرد، در دامنه کوه‌ها هوا معتدل و در کنار کویر هوا گرم است.

## پیشینه تاریخی

استان سمنان امروزی، بخشی از ایالات «ورن» یکی از ایالات ۱۶ گانه دوران باستان است که در دوره مادها و هخامنشیان بخشی از قلمرو سرزمین «پارت» را در همسایگی مادها تشکیل می داد. این منطقه در تمام دوره حکومت مادها و هخامنشیان، «کومیسنه یا کومیشان» و «قومس» بعد از اسلام، جزو ایالت بزرگ «پارت یا پرتو» به شمار می رفت. در این دوره سمنان، شهر سرحدی ایالت های پارت و ماد به حساب می آمد. به همین علت برخی از مورخان، زمانی این شهر را جزو مادها و گاهی جزو پارت ها به شمار می آوردند. در دوران باستان در محل «آتشکده بزرگ هریس» در «کومش یعنی سمنان» شهری عظیم با بت خانه ای بزرگ و ساختمانی رفیع وجود داشته است. به همین علت احتمال می رود که مردم این سرزمین قبل از داشتن دین زرتشت، دارای مذهب «سمتی» یا «سمینه» بوده اند. عده ای معتقدند نام سمنان «سیم لام» بوده که بنای آن به دست دو نفر از فرزندان حضرت نوح به نام های «سیم النبی» و «لام النبی» انجام گرفته و مقبره آنان در کوه های شمال شرق سمنان و در محلی موسوم به پیغمبران قرار گرفته است. برخی دیگر نیز افسانه بنای اولیه را به دو هزار سال قبل از میلاد مسیح به دستور تهمورث دیوبند را نسبت می دهند.

این ایالت، در زمان ساسانیان به «پشتخوارگر» تغییر نام داده که شامل همان شهرهایی بود که در ایالت ورن وجود داشتند. حد غربی این ایالت، خوار گرمسار فعلی، حد شرقی آن شاهرود و حد شمالی آن، کوهستان های جنوبی طبرستان بود.

اشکانیان ایالات ایران را به هجده بخش وسیع تقسیم کردند که یکی از ایالت های مهم آن «کمیسن قومیس» یا «قومس» در نواحی سمنان و دامغان کنونی بود.

در نیمه قرن هفتم میلادی در زمان یزدگرد سوم، آخرین پادشاه سلسله ساسانی، مهاجمان عرب کشور ایران را به تصرف خود درآوردند. اعراب، نخست شهر بزرگ و آباد ری را تسخیر کردند، سپس به شمال شرقی رفته و به سرزمین کومش که شامل شهرهای سمنان، دامغان، بسطام بود، رسیدند و آن را تسخیر کردند.

سمنان در دوره های بعد از اسلام جزو سرزمین تاریخی «کومش یا قومس» به شمار می آمد و طی تاریخ دو هزار ساله خود شاهد فراز و نشیب ها، جنگ ها، شکست ها و پیروزی های بی شمار بوده است.

دردوران حکومت امویان و عباسیان به ویژه پس از قتل ابومسلم خراسانی به دست منصور دوانیقی، شورش سراسر ایران را در بر گرفت و نهضت های بی شماری به وقوع پیوست که از مهم ترین آن ها «قیام سنباد زردتشتی» بود. در اندک زمان، زرتشتیان طبرستان و نواحی جنوب طبرستان یعنی سنگسر یا همان مهدی شهر، شه میرزاد و فولاد محله، به رهبری وی، قومس و ری را به تصرف در آوردند، ولی در ساوه شکست خوردند و «سنباد» به قومس گریخت و پس از ضبط خزاین ابومسلم به طبرستان رفت. وی پس از مدتی در دره های سنگسر و شه میرزاد به قتل رسید.

ایالت قومس یا کومش، از کانون‌های مهم اسماعیلیان در قرن‌های ششم و هفتم هجری بود. به طوری که در این ایالت ۱۵۰ قلعه در اختیار این فرقه بود که هر مجموعه از آن‌ها را یک کدخدا و هر قلعه مجزای آن را یک محتشم که به منزله فرماندار کل یا حاکم بزرگ بود، زیر نظر داشت.

سمنان در دوران مغول، همچون سایر نقاط ایران از حمله و کشت و کشتار این قوم در امان نماند و متحمل خسارات جانی و مالی بسیار شد. این کشت و کشتار، در زمان تیمور لنگ نیز که از سال ۷۸۳ هجری، حمله به ایران را شروع کرد، ادامه یافت.

پس از ظهور و استقرار حکومت صفویان، شاه اسماعیل صفوی به سرکوب گردن‌کشان ولایت‌ها پرداخت. از جمله، حاکم قلعه فیروزکوه را دستگیر کرد و به این ترتیب، ولایت فیروزکوه، خوار، سمنان و سنگسر به تصرف صفویان درآمد.

کریم خان زند با عنوان وکیل‌الرعا مدت ۲۹ سال در ایران سلطنت کرد، ولی در این مدت شهرهای سمنان، دامغان، شاهرود، بسطام، را در اختیار بزرگان خانواده قاجار قرار داد. بعد از مرگ خان زند، آقا محمد خان شیراز را ترک کرد و به طرف کومش و دامغان رفت و با گرد آوردن عده‌ای از افراد قبیله خود، سرانجام توانست به ولایت کومش و ولایت جنوبی دریای خزر دست یابد.

پس از آقا محمد خان، برادر زاده وی به نام فتحعلی شاه قاجار بر اریکه سلطنت تکیه زد و از همان ابتدای سلطنت، سرزمین قومس را که زادگاهش بود مورد توجه قرار دارد و ذوالفقار را به عنوان حاکم سمنان برگزید. نام جغرافیایی قومس تا اواخر دوران قاجاریه بر سر زبان‌ها بود، اما در زمان حکومت پهلوی اول، سمنان در شمار شهرهای استان دوم، یعنی مازندران درآمد.

در آغاز سال ۱۳۴۰ هـ ش، در زمان نخست وزیر دکتور علی امینی و وزارت کشور سپهبد عزیزی، به پیروی از سنت تاریخی، طبق تصویب نامه هیئت وزیران، ایالت کومش یعنی سمنان، دامغان، شاهرود، بسطام و سرخه، جنوب طبرستان یعنی سنگسر و شهمیرزاد و نقاط تابعه آنها از نظر تقسیمات کشوری به نام فرمانداری کل سمنان نامگذاری شد.

در سال ۱۳۵۵ هـ ش، طبق تصمیم دولت وقت با اضافه شدن دماوند، فیروزکوه، گرمسار و ورامین فرمانداری کل سمنان به استان سمنان تبدیل شد و مرکز آن نیز همچنان شهر تاریخی سمنان باقی ماند. البته طبق تقسیمات کشوری سال‌های اخیر، سه شهر دماوند، فیروزکوه و ورامین از استان سمنان جدا گردیدند.

## اقوام و زبان

اقوام مستقر در استان سمنان را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد. دسته اول اقوامی بومی هستند که از گذشته‌های دور و قبل از اسلام به این سرزمین آمده و در آن ساکن شده‌اند مثل اقوام سنگسری‌ها، پروری‌ها و افتری‌های و نمونه‌های از این قبیل. دسته دوم گروه‌هایی هستند که از دوران کریم خان زند به این منطقه آمده‌اند. ایل‌ها و طوایف الیکایی، اصانلو، هداوند، عرب درازی و کتی از جمله این گروه‌ها به شمار می‌آیند.

مهم‌ترین گروه‌های عشایری در استان سمنان عبارتند از: ایل سنگسری، طوایف افتری، پروری، اعرابی، باصری در سمنان، ایل الیکایی، اصانلو، هداوند، عرب سرهنگی، عرب درازی در شهرستان گرمسار، عشایر خوار توران، عشایر طرود، عشایر پل ابریشم، گرابلی و گونیلی در شهرستان شاهرود و عشایر چهارده، کلاته و بادله در شمال دامغان و عشایر رسم در جنوب دامغان.

زبان مردم استان از بقایای دست نخورده زبان پهلوی است که در حال حاضر به گویش های سمنانی، سنگسری، شهمیرزادی، سرخه ای، بیابانکی تقسیم می شود. ولی گویش زبان فارسی نیز میان مردم شاهرود، دامغان و گرمسار رواج دارد. به غیر از این گویش ها، به دلیل مهاجرت اقوام دیگر به این سرزمین زبان های دیگری از قبیل: ترکی، عربی و تاتی در این منطقه متداول است

### موقعیت اجتماعی و اقتصادی

استان سمنان به دلیل نزدیکی با استان تهران، دارا بودن شبکه ارتباطی پیشرفته و راه آهن با استان های تهران، خراسان، مازندران و جنوب کشور در بخش صنعت از جایگاه ویژه ای برخوردار است. همچنین با توجه به وضعیت زمین شناسی منطقه، این استان از نظر تنوع مواد معدنی یکی از غنی ترین مناطق کشور به شمار می آید. معادن فعال در این منطقه عبارتند از: زغال سنگ، کرومیت، گچ، نمک، سیلیس، سولفات دو سود، دولومیت، پتاس، خاک های صنعتی، مس، سرب، روی، بوکسیت، منگنز، گوگرد، فسفات

استان سمنان به دلیل موقعیت جغرافیایی، اقلیم بیابانی و نیمه بیابانی و محدودیت های آب و خاک، از موقعیت کشاورزی مطلوبی برخوردار نیست. تنها دو درصد از کل مساحت استان زیر کشت آبی و دیم است. عمده ترین محصولات این استان را گندم، جو، سیب زمینی، پنبه بومی و ورامینی، یونجه، اسپرس، شبدر و چغندر قند تشکیل می دهند

ولی در بخش دام داری، منطقه به علت داشتن مراتع غنی از وضعیت خوبی برخوردار است و به عنوان یکی از قطب های مهم دامپروری کشور به شمار می آید

این استان همچنین یکی از مراکز مهم فعال در بخش صنایع دستی محسوب می شود. جاجیم بافی، چادر شب، پلاس و چوقا، چاپ قلمکار، سرامیک، سفال سازی، قالی بافی، گلیم بافی، نمد مالی، از جمله انواع صنایع دستی موجود در آن هستند

### غذاهای محلی

آش گزمه، آش زرشک، آش گزنه، آب دوغ، آبگوشت خربزه، ته چین کشمش، تفره، چرتمه پلو، سبزی پلو، دامغانی، لابو، کچیله نون، گورماست، قرمه، والک پلو، نان سمنانی

### سوغات

بخش شیرینی : نان چای شامل شیرینی و کماج، نقل و نان داچه شاهرود  
بخش کشاورزی و دامپروری : انجیر و گردو سمنان، گردو، آلو شهمیرزاد، انگور، زردآلو، گیلاس و قیسی شاهرود، پسته دامغان، انار، به و خربزه گرمسار  
بخش صنایع دستی : انواع پارچه های ظریف چون: چادر، برک، شال و مقنعه، پارچه ها و سفره های قلمکار، جاجیم، گلیم، ظروف سفالی، سرامیک، نمد، مرصع، معرق کاری و درودگری

دامغان : قله شاهدار، چشمه و رودخانه علی، چشمه کشت دشت، چشمه های آب معدنی جیران قلعه، چشمه باد  
آب سل آباد، باد آب سورت، نمک زار کویر دامغان، پارک جنگلی دامغان

سمنان : قله نیزوا، قله قدمگاه، قله نرو ارم، طبیعت سیاه کوه و فیل کوه، چشمه معدنی تلخ آب، چشمه معدنی  
شور آب، چشمه معدنی نمک دره، چشمه های آب مراد، آب قولنج، آب گرم و آب سرد سمنان، چشمه شیخ،  
چشمه سر شه میرزاد، چشمه روزبه، چشمه هوا خورسو، چشمه جویین، چشمه امام زاده زید، چشمه امام زاده  
عبداله، پارک جنگلی سوکان، پارک جنگلی کومش، پارک جنگلی محلات، غار دربند، منطقه حفاظت شده پرور

شاهرود : قله شاهوار، چشمه نی، چشمه مهاجرت، پارک جنگلی شاهرود، جنگل ابر، منطقه حفاظت شده  
خوارتوران، منطقه حفاظت شده خوش بیلاق

گرمسار : پارک جنگلی گرمسار، رودخانه حبله رود، چشمه شاه، چشمه عین الرشید، چشمه امام زاده خوشنام، چشمه سنگ آب، چشمه یخچال، چشمه کهنه ده، چشمه شهرآباد

### جاذبه های تاریخی

دامغان : آرامگاه محمد ابراهیم حاکم- پیرعلمدار، آتشکده صبح، امام زاده جعفر و امام زاده محمد، بازار قدیمی دامغان، برج پیرعلمدار، برج طغرل، برج چهل دختران، بقعه عبدالعالی و عبدالمعالی، بقعه امام زاده ابراهیم، روستای شاه عباسی، قلعه های مایان، گنبد زنگوله، عمارت آقا محمدخان و فتحعلی شاه، عمارت دختر ناصرالدین شاه یا امیرآباد، مدرسه موسویه، مدرسه مطلب خان، مسجد جامع ، مسجد تاریخانه، مقبره شاهرخ میرزا، نقاره خانه

سمنان : آب انبار کارخانه، آب انبار کهنه دژ، آب انبار توکلی، آب انبار سرخه، آب انبار ناسار، آتشگاه سمنان، ارگ علا، دروازه ارگ، دارالحکومه، برج چهل دختر، تپه ناسار یا نوحصار، تیمچه پهنه، خانه تدین، خانه ابراهیم خان، حمام حضرت، حمام ناسار، حمام قلی، حمام نخست، قلعه سارو، حمام پهنه، قلعه کوش مغان، قلعه لاسگرد، قلعه پاچنار، کاروانسرای آهوان شاه سلیمانی، کاروانسرای شاه عباسی، کاروانسرای لاسگرد، کاروانسرای شاه سلیمانی و شیخ علاالدوله، مدرسه حاج فتحعلی بیگ، مدرسه صادق خان، مسجد جامع سمنان، یخدان آتشگاه

شاهرود : آرامگاه شیخ الوالحسن خرقانی، آرامگاه بایزید بسطامی، آرامگاه شیخ عمادالدین، آرامگاه ابن یمین  
فرومدی، آرامگاه شیخ جوری، امام زاده محمد، برج کاشانه، برج مزج، تپه خوربان، تپه سنگ چخماق، حمام  
امیریه، قلعه میامی، قلعه پارت ها، کاروانسرای عباس آباد، کاروانسرای سنگی آهوان، مدرسه بید آباد، مدرسه  
پاهرخیه یا بسطام، مدرسه بازار، مدرسه محمد خان زمان، مسجد جامع بسطام، مسجد حضرت مجتبی، یخدان  
میان آباد، یخدان عباس آباد

گرمسار : آب انبار گرمسار، آب انبار ناسار، امام زاده سلطان شاه نظر، بقعه امام زاده علی اکبر، تپه گیس، قصر  
شاه عباس یا قصر بهرام، قصر عین الرشید، قصر حرمسرا، قلعه بنکوه، کاروانسرای ده نمک، یخدان شه سفید